

Kuidas teha koolis koostööd. Õpilaste hindamisest Taani koolis

Gordon Ørskov Madsen

Aarhushi Õpetajateühingu esimees ja Taani Õpetajateühingu juhatuse liige

E-mail: gom@dlf.org

Kõigepealt mõned märkused *Folkeskole*¹ seaduse kohta, mis seab raamistiku meie tööle Taani põhikoolis, seda eriti just seaduse preambulis. Seal öeldakse, et meil tuleb „edendada iga üksiku õpilase igakülgset arengut” ning veel, et peame „valmistama õpilased ette aktiivseks osaluseks, ühiseks vastutuseks, õigusteks ja kohustusteks vabas ja demokraatlikus ühiskonnas”. Need on uhked sõnad, kuid me hindame seda mõtet väga ning valvame Taani haridussüsteemis selle järele.

Väljendi „igakülgne areng” puhul viitavad seaduse selgitavad märkused vaimsele, intellektuaalsele, loovale, füüsilisele ja sotsiaalsele arengule, see kirjeldabki põhikooli ülesannet kui *bildungit*, mis tähendab palju rohkemat kui õpilaste ettevalmistust tööturule sisenemiseks. Soovin selgitada, et Taani arusaam oskustest ja teadmistest on väga lai. „Me soovime harida meie noori terve elu tarbeks”. Taani koolis tähendavad üldised oskused seda, et õpilased oskavad vastutust kanda.

Isiklik suhe iga õpilasega on ülimalt tähtis kindlustamaks, et õpilane suudab vastutada. Kõige olulisem, mida võime õpilastele õpetada, on oskus ise enese eest mõelda ning siis selle järgi käituda. Kui pidevalt õpilasele ütleme, mida teha ja kuidas, lämmatame tema iseseisva initsiatiivi. Seepärast peame õpilasi kaasama, muidu ei ole neil üldse võimalust vastutada. Samal ajal peab õpetaja olema autoriteet, kes on võimeline autoriteeti ka hoidma. Kuid see ei tähenda, et õpetaja peaks muutuma autoritaarseks. Õpilasi tuleb kaasata ning julgustada vastutust võtma.

Hindamismeetodid koolis

Folkeskole seaduse kohaselt tuleb õpilaste õpitulemusi pidevalt hinnata ning nii õpilasi kui õpetajaid edusammudest teavitada. Õpetamine leiab aset erisuguses õpetamisolukorras, hindamine on loomulik osa õpetaja tegevusest. Hinnangud peavad olema mitmekülgsed ning mitte keskendumata vaid akadeemilistele poolele, vaid ka nendele tulemustele, mis puudutavad õpilase igakülgset isiklikku arengut.

Mõned meetodid ja hindamisviisid on riiklikul tasandil kohustuslikud:

- Üldise asjatundlikkuse hinded valitud õppeainetes 8.-10. klassis.
- 9. klassi projekti hindamine ja kirjalik aruanne selle kohta.
- Õpilase isiklik kava, mille abil järjekindlalt püüelda õpilasele seatud eesmärkide poole.
- Riiklikud testid, mis veel täielikult väljatöötatud ei ole. Testide eesmärk on teavitada õpilasi nende üldisest asjatundlikkusest isiklikes õppeainetes.

Lisaks nendele meetoditele ja viisidele kasutavad õpetajad ka mitmeid teisi hindamismeetodeid ja -viise õpilaste pidevaks hindamiseks:

- Õpilase-õpetaja vestlused.
- Kooli-kodu vestlused ilma õpilase kohalolekuta.
- Kirjalikud enesehinnangud.
- Testid (eksamid).
- Õpilaste isiklikud kavad/kirja pandud eesmärgid.
- Õpilaste päevaraamatud.

¹ *Folkeskole* – munitsipaalkool Taanis, koosneb ühest aastast eelkoolist, üheksast aastast põhikoolist ja ühest aastast keskkoolist (10. klass).

- Portfoolio.

Toon siinkohal ära mõned näited õpilasi kaasavatest hindamismeetoditest.

Õpilaste päevaraamatud

Päevaraamatu eesmärk hindamisvahendina on tugevdada õpilaste enda poolset hindamist, mida nad seatud eesmärgid silmas pidades ise oma tööle rakendavad. Samal ajal on päevaraamat tõend õpilase õpingute ja arengu kohta. Päevaraamatut kasutatakse sageli seoses projektidega, kus õpilased õppeprotsessi üle mõtisklevad. Päevaraamat on õppevahend ja pideva hindamise osa.

Päevaraamat on isiklik, kuid ka avalik, õpilane märgib üles olulised koolitööga seotud sündmused, mõtted ja muljed. Tegemist on akadeemilise ja isikliku päevikuga, kus rõhutatakse akadeemilist aspekti. Päevaraamatule viidatakse ka kui protsessi- või tööaruandele.

Päevaraamat võib olla elektrooniline, ülesehitus sõltub õpilase vanusest, õppeainest, eesmärgist, isiklikust kavast ning õpetaja ja õpilase vahelistest kokkulepetest.

Päevaraamat on hindamisvahend, mida võib varieerida ja kasutada kõikidel haridusastmetel.

Õpilased täidavad päevikut ise. Seda võib teha teatud perioodide järel, seoses erinevate kursuste, projektide või muu taolisega.

Õpetaja korjab päevaraamatud kindlate ajavahemike järel kokku ning räägib õpilasega õppetööst ja sellest, millest õpilane kasu sai. Teemaks võib olla nii õppetöö korraldus kui ka õpilase õpieesmärgid, õppimiseks tehtavad pingutused, toetusvahendid jne.

Päevaraamatu kasutusele võtmine

Päevaraamatuga töötamise eeltingimusteks on eelnevalt paika pandud kindlad õpieesmärgid. Need on aluseks päevaraamatu pidamisega seostuvale refleksioonile.

Kindlaks ajaperioodiks seatud eesmärgid valitakse riiklike hariduseesmärkide põhjal. Õpieesmärgid võivad olla astmelised, neid selgitatakse päevaraamatus ning nendest lähtub isiklik refleksioon.

Päevaraamat võib olla lihtsalt päevik, kus õpilane väljendab oma mõtteid ja hinnanguid. Õpetaja võib samuti õpilase hinnanguid vastavalt erinevatele refleksioonialadele struktureerida, näiteks mida on õpilane õppinud teatud ajaperioodil, õpilase arvamus koolitundidest, küsimused, milles õpilane abi vajab jne.

Päevaraamat võib sisaldada ka õpilase omapoolset hinnangut arengule, pidades silmas varem üles seatud eesmärgid.

Päevaraamat võib sõltuvalt selle pidamise eesmärgist sisaldada lihtsalt üldist refleksiooni või siis mõtisklemist õpetamisega seotud kindlate eesmärkide ja kavatsuste üle.

Päevaraamat võib olla nii akadeemilise kui isikliku ja sotsiaalse arengu peegeldus.

Päevaraamatuga töötamine nõuab mitmeid toetavaid küsimusi, et õpilane suudaks liikuda kirjeldavast faasist reflekteerivasse faasi:

- Mille kallal oled töötanud?
- Mis oli selle juures raske?
- Kui esines raskusi, mis/kes sind nende juures aitas?
- Mis sulle kõige rohkem meeldis?
- Mida oled õppinud?
- Millised olid su enda jõupingutused?
- Mida võiksid järgmisel korral paremini teha?

Enne õpilase päevaraamatu kasutuselevõttu hindamisvahendina on eeliseks see, et õpetaja koostöös õpilastega arutaks ja selgitaks päevaraamatu pidamise eesmäärke:

- Miks ja kelle jaoks päevaraamatut peetakse?
- Milliseid õpieesmäärke päevaraamat peaks täitma?
- Millest on mõttekas kirjutada?
- Kuidas päevaraamatut kasutatakse – kes, miks, millal ja kuidas?
- Mida arvavad päevaraamatu pidamisest õpilased? Õpetajad?

Portfoolio

Portfoolio kui hindamisvahendi eesmärk on tugevdada õpilase võimet kooskõlas seatud eesmärkidega ise oma tööd hinnata. Kui õpilased valivad ise teemad, mida käsitleda, peegeldab see samal ajal nende vaateid ja õppeprotsessi.

Portfooliot kasutatakse õpetamisel ning see võimaldab nii õpetajatel kui õpilastel pidevalt oma tööd hinnata. Samas saab seda kasutada kooli ja kodu vahelises suhtluses, õpilased ise saavad esitada tõendeid õppimise kohta ning omale uusi eesmäärke seada.

Portfoolio on õpilase enda valik näidistöödest, mis on kogutud kindla ajaperioodi vältel hindamise eesmärgil. Füüsilisel kujul võib portfoolio olla kaust, köidetud raamat, kingakarp, kohver, video, tekstifail arvutis või näiteks kogum digikujul tekstidest, ettekannetest, animatsioonist jms. Füüsiline pool ei ole kõige olulisem, palju tähtsam on, et portfoolio peegeldaks süstemaatilisel moel õpilase tegemisi ja saavutusi pikema aja vältel. Nõnda saab portfoolio olla aluseks õpetajate, õpilaste ja lapsevanemate vahelisele suhtlusele, kus kõik saavad anda hinnanguid ning seada uusi eesmäärke.

Hindamisvestlused

Hindamisvestlused leiavad sageli aset seoses õpilase isikliku kavaga ning kooli ja kodu vahelise vestluse ettevalmistuseks. Enne kooli-kodu vestlusi on õpetaja eraviisiliselt rääkinud kõikide õpilastega, et hinnata õpilaste viimase aja tegemisi koolis. Seejärel arutatakse õpilase eesmäärke, nii et õpilane teab, millest järgneval vanematega peetud vestlusel räägitakse. Vahel võtab ka õpilane vestlusest osa ning vahel mitte.

Teadmiste jagamine seoses praktilise õpetamisega: kuidas panna õpilased vastutust võtma ja õppeprotsessis aktiivselt kaasa lööma? Tegemist on raske proovikiviga.

Siinkohal toon välja mõned konkreetset näited, kuidas ma ise õpetajana olen õppemeetodite abil kaasanud õpilasi aktiivselt õppetöös osalema. Oluline on projekti ülesehitus, käsitletavat küsimused, grupidöö ja ka teema – lühidalt öeldes tuleb õpetades keskenduda õpilaste aktiivsusele ja koostööle.

Viime õpilasi muuseumi, et õppida tundma kunsti, külastame ettevõtteid, et muuta õpetamine realistlikumaks. On oluline viia õpilased ühiskonda, mille liikmed me kõik oleme ning samal ajal tuua ühiskond kooli.

Mina olen matemaatikaõpetaja. Mõne aasta eest ostsin maja ning mul oli plaanis rajada aed. Sellest sai lähtepunkt projektile, mille viisime läbi koos 7. klassi õpilastega. Sain võimaluse kutsuda õpilased enda juurde koju ning näidata neile oma maja, mis tõepoolest vajas armastust ja hoolt. Maja oli üsna vanapoolne, oli tarvis remonti. Andsin õpilastele grupidööna lahendamiseks mitmeid ülesandeid, üks nendest kõlas nii: mõelge välja aia plaan ja joonistage see sobivas skaalas üles. Ruumi peab jääma pojaga jalgpalli mängimiseks ning aias peab olema kivisillutisega terrass, liivakast ja mängumaja minu nooremale lapsele. Sellised olid vaid mõned nõudmised. Sain sealt mitmeid väga häid nõuandeid ning õpilased olid asjaga väga ametis. Mõningaid ettepanekuid kasutasin tõepoolest hiljem aeda kujundades.

Samuti tuli mõningaid kohti majas kõvasti remontida ja seinu värvida. Valgustasin õpilastele neid probleeme, et nad saaksid teha ettepanekuid tubade kordaseadmiseks, nad said auhindu värvimise, parandustööde ja põrandate lakkimise eest. Asjasse oli segatud ka palju olulisi ja sobivaid matemaatikaülesandeid. Samas said õpilased teada, kes ma õpetaja ja isiksusena olen. Neil oli võimalik tutvuda minu ja mu arusaamadega, see on väga oluline õpetaja ja õpilaste suhetes. Õpilased tahavad teada, kellega neil tegemist on. Seeläbi luuakse hea õpikeskkond ning isiklik huvi, mis on kaasamise ja õpilaste poolse igapäevase vastutuse kandmise eeltingimus.

Samuti õpetan ühiskonnaõpetust. Kohalike valimiste ajal, kui õpilased pidid tundma õppima parteisid, esindusdemokraatiat ja valimisi, viisin nad raekotta ning linnavolikogu liige näitas neile hoonet ning rääkis oma tööst. Nad võtsid osa volikogu istungist, olles enne seda tutvunud koosoleku päevakorraga. Õpilased viisid end kurssi parteide vaheliste erimeelsustega, sellega, kelle käes on häälteenus ning erinevate temadega kaasneva argumentatsiooniga.

Klassis viisime demokraatliku koosoleku läbi mitmel korral. Kui mõnd teemat arutasime, jagasime klassi erinevatel positsioonidel gruppideks ning kõik grupid tõid välja põhjendusi oma positsiooni toetuseks. Neil kordadel, kui pidime otsustama, oli võimalik asja arutada ja jõuda otsusele, mis rahuldab kõiki osalisi või oli võimalik hääletada, kus mõned osutusid kaotajateks – klassis kui tervikus esines sel juhul ka rahulolematust. Õpilased õppisid nõnda palju rohkem kui sellest kõigest raamatust või ajalehest lugedes.

Projektipõhine õpe on õppemeetod, mis samuti kaasab õpilasi suurel määral. Meetod seisneb selles, et õpilastele antakse üldine teema, klass võib ka valida ühe teema teiste seast, näiteks mõne suurema teema olulise alateema. Enamjaolt töötavad õpilased gruppides ning neil tuleb sõnastada peamine probleem, sellega kaasnevad uurimisküsimused, uurimisviis, plaanida ja korraldada tööprotsess, näidata, kuidas nende tööprotsess on arenenud – seda kõike saab teha päevaraamatu abil. Lisaks peavad nad teistele õpilastele ja õpetajatele oma avastused ette kandma, seda erinevate vahendite abil. Samal ajal peavad õpilased selgitama, mida nad tööprotsessi abil õppisid.

Meetodit võib kasutada ka kõige nooremate õpilaste seas teemat, probleemi ja ootusi õpilastele sobiva tasemeni lihtsustades.

Kõigele muule lisaks on tegemist suurepärase meetodiga, kuidas iga üksikut õpilast talle sobival tasemel proovile panna.

Õpetaja esmane eesmärk on juhendada, hoida õpilastel silm peal, julgustada neid ning aidata järje peale tagasi saada. Mõned õpilased vajavad palju juhendamist ning mõned saavad iseseisva vastutusega väga hästi hakkama.

Sageli lõpeb selline kursus iga õpilase või grupiga peetud hindamisvestlusega. Õpilased saavad tagasisidet nii sisu kui tööprotsessi ja nende probleemilahendus- ja koostöövõime kohta ning ka klassile tehtud esitluse ehk tulemuse kohta. Õpilased räägivad, kuidas nad probleemiga hakkama on saanud ning kuidas on sujunud tööprotsess ja koostöö.

Hindeline eksam, mille meil kõik 9. klassi õpilased läbima peavad, toimub samuti projektipõhises vormis.

Terve kool muudetakse fiktiivseks linnaks, kus on igasugu poekesi ja töökodasid. Linnal on oma pank, valuuta ja rahatähed. Kõigil õpilastel on töö, näiteks juuksurialongis, toidupoes, pagariäris, reklaamiagentuuris, jalgrattaparanduses, restoranis jne. Nad teenivad raha, mida on võimalik linna teistes paikades kulutada. See annab õpilastele võimaluse aktiivselt erinevates töötubades tegutseda ning õppida, kuidas ühiskond toimib.

Samuti leidub formaalsem raamistik koolidemokraatia tarbeks

Selle puhul tuleb rõhutada, et eesmärk on õpilaste kaasamine. Võtame õpilasi tõsiselt ning kaasame nad kooli erinevatesse otsustusprotsessidesse. Peab tunnistama, et meil ei lähe alati kõik plaanipäraselt, kuigi igal juhul on oluline vastavalt märku anda, et õpilastel tekiks arusaam iseenestest kui demokraatliku ühiskonna liikmetest. Kool moodustabki ju suure osa nende ühiskonnast!

Õpilasmavalitsus

Iga koolis, kus on olemas vähemalt 5. klass ja sealt edasi, on õpilastel õigus asutada õpilasmavalitsus. Õpilasmavalitsus määrab esindajad koolijuhilt poolt loodud komiteedesse ja mujale, et hoolitseda asjade eest, mis on olulised õpilastele üldiselt. Mõnes koolis toimivad omavalitsused tõepoolest hästi, õpilastel on seal võimalus mõjutada ülekoolilisi otsuseid.

Koostöö õppetöö eesmärkide osas õpetaja ja õpilaste vahel

Igas klassis ja igal teemal teevad õpetaja ja õpilane pidevalt koostööd, et panna paika saavutamist ootavad eesmärgid. Õpilaste tööd plaanitakse neid eesmärgid silmas pidades. Õpetaja ja õpilane valivad koos tööviisid, meetodi ja teemad.

Ajakasutus klassis

Klassiõpetaja peab tegema õpilastega koostööd erinevate klassile antud ülesannete täitmisel ning tema aine on varustatud lisaõppetükkidega, mis neid ülesandeid täita aitavad.

Seisame Taanis muutuste lävel. Kasutatakse mitmeid hindamisvahendeid, mis oskuse mõistet kitsendavad, sest õpilasi hinnatakse ja võrreldakse mõõdetavate pädevuste abil. Nii on koostöö, demokraatliku mõtlemise ja empaatia ning samuti ka kunsti ja loovusega seotud oskused pagendatud tagaplaanile. Töötame kõvasti selle nimel, et säilitada arusaama igakülgsusest ning iga üksiku õpilasega seotud oskustest ning ma igatahes loodan, et meid saadab edu.